

ЗАРОДЖЕННЯ ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВИХ УЯВЛЕНЬ ПРО СОЦІАЛЬНИЙ КОНТРОЛЬ ТА ЙОГО ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ІЗ ПРАВОВИМ ПОРЯДКОМ У СТАРОДАВНЬОМУ КИТАЇ

НАЛУЦИШИН Віктор Володимирович - кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального права та процесу Хмельницького університету управління та права

В статті досліджується формування теорії соціального контролю та правового порядку в філософії Древнього Китаю. Установлено, що поняття соціального порядку та контролю в древньокитайській філософії походило з відповідності до основних філософських шкіл, які розвивалися в даний історичний період.

Виділені наступні школи, які впливали на розвиток суспільства та його гармонізацію: конфуціанство, моїзм, легізм та даосизм. Під соціальним порядком в конфуціанстві розуміли мир та гармонію між людьми та природою. Основами порядку були визнані моральні принципи та норми, перед якими всі рівні. Соціальний контроль проявлявся в дотриманні певних ритуалів, які означали, що кожен член суспільства повинен займати своє місце відповідно до знань та добродетель.

Виявлено, що в моїзмі порядок був можливим на основі стандарту моральності, який пояснювався як людяність та відповідне ставлення до людей. Легізм розглядав порядок як результат панування законів держави, які легісти намагалися розповсюдити на всі випадки життя та який можна заповнити будь-яким необхідним змістом. Соціальний контроль розуміли як функція держави по встановленню порядку, який досягався через владу закону та забезпечувався через систему примусу та жорсткі покарання.

Установлено, що згідно даосизму ціннісною основою соціального порядку та контролю були справедливість та рівність. Вважалося, що для панування порядку в суспільстві, людина повинна бути добродетельною та постійно здійснювати самоконтроль.

Постановка проблеми

З розвитком суспільства відбувалася трансформація розуміння змісту правового порядку та впливу на його формування соціального контролю. Філософія Стародавнього Китаю стала свідченням того, що вже тоді думки щодо досягнення стабільності та гармонії у суспільстві були прогресивними, однак не тотожними. На основі протиріч щодо розуміння суті досягнення гармонії у суспільстві, сформувалися чотири школи, які наголошували на різних способах соціального контролю для досягнення соціального порядку.

Стан дослідження

Формування та розвиток соціального контролю в епоху Стародавнього Китаю досліджували такі вчені як: Л.С. Васильєв, Д.В. Качаєва, С.В. Клевцов, А.Ф. Крижановський, Е.М. Кузнецова, Н.В. Панаріна, С.Ю. Риков, П.В. Сорокун, С.С. Сенчук, А.И. Шинкарев та ін.

Метою статті є дослідження формування та розвитку соціального порядку та контролю у Стародавньому Китаї.

Виклад основного матеріалу дослідження

Особливої уваги заслуговує формування теорії соціального порядку у філософії Стародавнього Китаю, доктринальною основою якої стала не міфологія чи релігія, а ритуал як підвалина, основа неба та землі.

Для цієї філософії характерно розвинене почуття покори до влади, до батька у сім'ї, до старших, предків. Правова ідеологія цієї держави характеризувалася підвищеним прагматизмом та була зорієнтована на пошук ефективних засобів управління, здатних забезпечити гармонію і порядок, що зумовило вільне співіснування різних етичних та правових вчень.

Взагалі людина як істота соціальна, подекуди впадає в дисонансний стан розладу зі світовим порядком і самим собою. Хоч люди за своєю суттю і прагнуть до порядку, зазначеного в Книзі правителя області Шан, однак своїми діями вони породжують безлад. Слід погодитись, що категорії «порядок» і «безлад» є антиподами, і водночас парними категоріями, які перебувають між собою у взаємозалежності. «Тут можна спостерігати своєрідний прояв на рівні соціуму двох законів: кожна складна соціальна структура прагне до самозбереження, зокрема, через упорядкування суспільних відносин, а з другого боку – кожна складна соціальна структура тягнє до розпаду, дезінтеграції, зокрема, через розрив унормованих соціальних зв'язків» [1, с. 8].

У Стародавньому Китаї зустрічається аналіз контрольних функцій влади та способів досягнення порядку через раціональну організацією суспільного життя. «Гуманність (жень), моральні норми (лі), міра у всьому, обов'язок (і) оцінювалися як засоби підтримання справедливого порядку. Порядок визнавався головним критеріями мудрого правління, що мало на меті забезпечити утвердження справедливості у суспільстві» [2, с. 17].

Встановлення китайської державно-правової доктрини проходило під впливом чотирьох традиційних для Китаю навчань: конфуціанства, даосизму, моїзму і легізму. Стародавній Китай роздирали соціальні протиріччя, династичні війни і народні повстання, а тому всі чотири вчення мали на меті створити практичну теорію ідеального гармонійного суспільства та привести величезну імперію до внутрішньої гармонії, порядку. Соціальний порядок став ніби продовженням і відображенням універсального порядку, створеного Небом [3, с. 132].

У вченнях Конфуція, Мо Цзи, Фа Цзя зустрічається аналіз контрольних функцій влади. Зокрема, Конфуцій розглядав людину як члена суспільства, вважаючи, що держава – це сім'я. Для підтримки порядку у суспільстві ним були запропоновані моральні норми, перед якими всі рівні [4, с. 13,14]. Крім того, стверджувалося, що всі соціально-політичні процеси повинні бути організовані на принципах саморегуляції, а ключовий метод соціального управління – це самоврядування, яке необхідно побудувати на жорстких формальних правилах і стандартах соціального контролю [5, с. 41].

Основною філософською ідеєю Конфуція є ідея гармонія, як головна умова загального космогонічного порядку, рівноваги у світі, а отже, і щастя людей. Звідси, впливає, що порядок залежить від гармонії між людьми і природою, гармонії між самими людьми, що виражається в їх поведінці, яка повинно відповідати «природному порядку», тобто чеснотам і моралі [6, с. 115-116].

Порядок, на думку Конфуція, створений і контролюється абсолютно добрим і вищим безособовим початком – Небом (Тянь), яке, саме будучи добром, призначило і світобудову бути доброю. Небо встановило порядок (Лі), наповнений чесною, тобто має своїм змістом добро. Отже, добро є закладеним у програму світобуду, а зло не було створено добрим Небом як самостійний елемент світу. Зло виникає від порушення порядку, який був створений добрим, тобто від порушення добра. Причиною утворення зла є люди, які не розуміють небесний порядок, не бачать його, не можуть чи не хочуть йому слідувати, виконувати його. Саме люди, на думку китайського мислителя, руйнують початкову гармонію, створюючи хаос, тим самим порушуючи і знищуючи початковий порядок. Таким чином, зло є результатом порушення світового балансу або впорядкованості. Воно приносить у гармонійний і впорядкований світ гармонії порушення порядку, які перетворюють його в дисбаланс і хаос, у якому все не так, як повинно бути [7, с. 16].

Сенс порядку у Конфуція розкривається в наступних його словах: «Хай батько буде батьком, син – сином, правитель – правите-

лем, чиновник – чиновником». Тобто філософ вважав, що досягнення порядку можливе лише тоді, коли все стане на свої місця, всі будуть знати свої права і обов'язки і робити те, що їм належить. Впорядковане таким чином суспільство повинне складатися з двох основних категорій людей: перша категорія управлінців – тих, хто думає і управляє, а друга – тих, хто працює і підкоряється. Такий соціальний порядок Конфуція розділяв і другий основоположник конфуціанства Мен-цзи, який вважав, що критерієм такого поділу суспільства на верхи і низи повинен здійснюватися не за допомогою знатного походження і тим більше багатства, а тільки знання і чесноти, а точніше – ступінь близькості людини до ідеалу цзюнь-цзи [8].

Можна стверджувати, що Конфуцій був представником еволюційної концепції правопорядку, оскільки звертався до людей із закликком самовдосконалюватися, вчитися, щоб досягти рівня «цзюнь цзи». Філософ сподівався, що прийде такий час, коли ці «благородні мужі», виховані за його заповітами, займуть ключові пости в адміністрації, в державі і встановлять мудрий порядок природним чином. Найважливішою основою порядку для нього була шанобливість. Молодший завжди повинен слухати старших за віком і чином, син завжди повинен шанобливо ставитись до сім'ї і держави. Якщо держава як сім'я, об'єднана послухом мудрому батькові-правителю, то в родині немислимі заколоти і повстання [9, с. 14].

Конфуцій розумів людину як функцію в організації суспільства, зосереджував увагу на вихованні у людини поваги до інших та запропонував поняття порядку як норми відносин людей. Філософ вважав, що дотримання порядку призводить до належного виконання обов'язків. Порядок наповнюється чеснотою, водночас є «чотири чесноти, що належать благородній людині. У своїй поведінці вона чемна, на службі – точна, людяна і справедлива до людей». Виконання функцій на основі порядку, на його думку, призводить до прояву людяності, котра вимагає допомагати іншим досягти того, чого сам хотів досягти, та не робити іншим того, чого не ба-

жаєш собі. Для дотримання порядку Конфуцій пропонує принципи справедливості і сумлінності, які вимагають, що людина повинна чинити так, як велить порядок і її становище [2, с. 16]. «Стримувати себе для того, щоб в усьому відповідати вимогам ритуалу, – це і є людинолюбство... Не роби людям того, чого не бажаєш собі, і тоді і в державі, і в сім'ї до тебе не будуть почувати ворожнечі» [10, с. 155]. Крім того, стверджувалося, що всі соціально-політичні процеси повинні бути організовані на принципах саморегуляції, а ключовий метод соціального управління – це самоврядування, яке необхідно побудувати на жорстких формальних правилах і стандартах соціального контролю [5, с. 41].

Отже, згідно із вчення конфуціанства, для того щоб упорядкувати і гармонізувати людське життя, зробити його благополучним, слід зрозуміти небесну волю і той добрий порядок речей, який вона встановила. Людина повинна побачити цей порядок, усвідомити його, жити за ним, виконувати всі його принципи і правила та не порушувати їх. Основними принципами або головними чеснотами, встановленими Небом, яких необхідно дотримуватись за для встановлення порядку є великодушність (Куань), повага до старших (ді), синівська шанобливість (сяо), вірність обов'язку (і), відданість правителю (чжун) та інші [7, с. 16-17]. На думку Конфуція, ці чесноти – це великий комплекс етичних норм і принципів, які становлять основу порядку та є більш ефективними аніж регулювання на основі закону. Так, він стверджував: «Якщо керувати народом за допомогою законів і підтримувати порядок за допомогою покарань, народ прагнучим ухилитися (від покарань) і не відчуватиме сорому. Якщо ж керувати народом за допомогою чесноти і підтримувати порядок за допомогою ритуалу, народ знатиме сором і він виправиться» [11, с. 33].

Моїсти вважали, що для панування порядку потрібен стандарт моральності (фа). Вони вперше ввели термінологічно це поняття, яке потім було використано у філософії легізму і у пізніх конфуціанців у значенні «закон». Моральність для моїстів практично нічим не відрізнялась від кон-

фуціанського розуміння, які тлумачили моральність як «людинолюбство» і «належне ставлення до людей» [12, с. 74].

Мо-цзи висунув ідею договірної похідності порядку, стверджуючи, що спершу між людьми не було управління і покарання, «у кожного було своє розуміння справедливості», між людьми панувала ворожнеча. На думку мислителя, люди згодом зрозуміли, що причиною хаосу є відсутність управління і старшинства та вибрали найдоброчеснішу і мудру людину Піднебесної, зробивши її сином неба, який є єдиним зразком справедливості, завдяки якому запанував порядок [11, с. 35].

Відображення контролю як функції держави по наведенню порядку знаходимо у філософії школи Легістів: «Закон – це вираз любові до народу. Держава, яка затримується із наведенням порядку, буде розчленована... Якщо наставляти людей за допомогою справедливості, це їх розбестить, а коли люди розбещені, руйнується порядок, а там, де немає порядку, люди страждають від того, що вони ненавидять. Те, що я називаю покараннями, є основою справедливості, те, що в нашому столітті називається справедливістю, – це шлях до насильства» [13, с. 51-55].

Легісти, на відміну від Конфуція, який дуже різко протиставляв норми моралі, чесноти, нормам законодавства, надаючи перевагу першим, навпаки, надали великого значення правовим нормам. Однак правова норма розумілась як втілення контролю, який вони намагалися поширити на всі випадки життя. У легістів закон виступав як наказова форма, яку можна заповнити будь-яким потрібним вмістом. Легізм пронизаний ворожістю до людей, до їх особистих якостей, оскільки на їх думку, люди – це дурні створіння, яких завжди можна підпорядкувати. Примітно, що легісти розуміли під порядком повну безвольність людей, їх відданість владі [14, с. 122].

Згодом легісти, розмірковуючи про порядок стверджували, що у давнину люди жили всі разом і у них не було ніякого порядку, тому-то вони і запросили собі верховного правителя, який і навів порядок. Однак, «нині ж маємо правителів, але немає

законів. Від цього виникає зло таке ж, як від відсутності правителя. Але мати закони і в той же час не мати можливості покінчити з безладом – все одно, що не мати законів. ... Дійсно, немає більшої вигоди для жителів [Піднебесної], ніж порядок, і немає більш твердого порядку, ніж порядок, встановлений самим правителем. Шлях, завдяки якому можна стати правителем, – всемірне звеличення закону. Для того щоб зробити закон всесильним, немає більш нагального завдання, ніж викорінення злочинів, а для викорінення злочинів немає більш глибокої основи, ніж суворі покарання.» [15, с. 223]

Згідно з легістським вченням, досконалим правителем може стати лише той, хто звеличує закон, ставлячи свою волю нижче закону. Представники цього вчення чітко будували свої уявлення про порядок на основі принципу верховенства закону, стверджуючи, що сила закону укладена у викоріненні злочинів, а для цього «немає більш глибокої основи, ніж суворі покарання». Дотримання цього, згідно з легізмом, встановлює порядок у державі і не розпускає народ, адже коли «покарання незначні, це не є милосердям, а коли його кара сувора, це не є жорстокістю». Правитель обов'язково повинен спиратися на силу, а тому головне чітко встановлювати закони, згідно з якими за злочини слідують жорстокі покарання [16].

Отже, «порядок» легісти розуміли вже дещо в іншому ключі, ніж моїсти та конфуціанці. Якщо в початкові періоди старокитайської філософії порядок полягав у мирі, то в подальшому, при посиленні позицій легістів, погляди на «порядок» поступово стали зміщуватися в бік політичної уніфікації. «Порядок» для легістів – це не «мир» і «багатство», але «сила» і «єдність» [12, с. 281-282]. Якщо конфуціанці бачили засобом досягнення порядку у Піднебесній удосконалення соціально-етнічної сторони взаємин між людьми, то легісти вважали таким засобом закон, що виявляється в нагородах і покараннях та здатний забезпечити порядок.

Легісти, таким чином, відмовились від морального заохочення, обрали такий за-сіб соціального контролю, як правовий

примус, замінили любов законом, а совість страхом перед покаранням. Заперечуючи принципи конфуціанських чеснот, основоположник легізму Шан Ян заявляв, що «доброта й любов до людей – мати проступків», у той час як істинною чеснотою є покарання. Щоб зберігати порядок у суспільстві, вважали легісти, необхідно «карати жорстко за дрібні злочини, тоді великим нізвідки буде взятися», «роз'єднувати людей взаємною підозрілістю і доносом». [18, с. 39]

Згідно із вченням даосизму, основа порядку визначалася як Дао, тобто природний, закономірний порядок речей, незалежний від божественної волі або волі правителя. Дао уособлював вищу чесноту і природну справедливість, перед якою всі рівні. У такому трактуванні дао виступало як природне право. Імператор повинен так вибудувати адміністрацію, щоб порядок здійснювався сам собою і не потрібно було навіть вказівок, кожен знав би свою справу і виконував його бездоганно [1].

Прихильники цього вчення вважали, що порядок, як і все інше у житті, визначається існуванням «шляху» (Дао), що діє поза волею людей. Дао розглядалось як прабатько всього існуючого: «Людина залежить від землі, земля – від неба (космосу), небо – від Дао, Дао – від самого себе». Тому людина є закономірним породженням Дао, частиною природи. Головним моральним принципом вважалось поглиблене спостереження, відсутність будь-якої дії, що суперечить природному процесу. «Мудрий, здійснюючи справи, надає перевагу не діянню, здійснюючи вчення, не застосовує слова, викликаючи зміни речей, не здійснює їх сам, створюючи, не володіє [тим, що створено], приводячи в рух, не застосовує до цього зусиль, успішно завершуючи будь-що, не гордиться. Оскільки він не гордиться, його заслуги не можуть бути відкинуті» [17, с. 24].

Для того, щоб у суспільстві панував порядок, людина повинна бути доброчесною, а головним її моральним принципом повинно бути спостереження та відсутність дій, які суперечать природному процесу. Коли ж людина відступає від природних законів, то порядок у суспільстві руйнується. Ідеаль-

на людина впорядковує суспільство, натомість заздрість, честолюбство, суперництво, захоплення чужих територій і власності є безплідною суетою, що руйнує спокій Дао. Як висновок, для існування у суспільстві порядку Лао-Дзи наголошував на важливості самоконтролю: «Слід вказувати людям, що вони повинні бути простими і скромними, зменшувати особисті бажання і звільнитися від пристрастей» [19, с. 494,495].

Висновок

Таким чином, взаємозв'язок соціального контролю та порядку у філософії права Стародавнього Китаю розглядався у таких основних школах:

1. Конфуціанство. Управління суспільством повинно бути організоване на засадах саморегуляції, оскільки для того, щоб упорядкувати і гармонізувати людське життя, слід зрозуміти небесну волю і той добрий порядок речей, який вона встановила. Ключовим методом соціального управління визнавалось самоврядування, яке було побудоване на формальних правилах і стандартах соціального контролю.

Під соціальним порядком розумівся мир та гармонія між людьми і природою. Основою порядку було визнано моральні чесноти, норми і принципи, перед якими всі рівні. Основними чеснотами, встановленими Небом, визнавались гуманність, великодушність, повага до старших, синівська шанобливість, вірність обов'язку, відданість правителю та ін. Ці чесноти виявлялися в «ритуалі». Соціальний контроль, таким чином, проявлявся в дотриманні певного ритуалу, який означав, що кожен член суспільства повинен займати своє місце відповідно до знань і чеснот.

2. Моїзм. Була запропонована договірна теорія порядку. Причиною хаосу визнавалась відсутність управління, а мудрий правитель вважався гарантом порядку, зразком доброчесності та справедливості. Панування порядку було можливим на основі стандарту моральності, який тлумачився як людинолюбство і належне ставлення до людей.

3. Легізм. Порядок розумівся як результат панування законів держави. Закон

був втіленням контролю, який легісти намагалися поширити на всі випадки життя і який можна було заповнити будь-яким потрібним змістом. Причиною відсутності соціального порядку вважалась відсутність або неналежна якість законів.

Соціальний контроль розумівся як функція держави по наведенню порядку, який досягався через верховенство закону і забезпечувався через систему примусу та жорстокі покарання.

4. Даосизм. Основою порядку було визнано Дао, тобто природний, закономірний порядок речей, який уособлював вищу чесноту і природну справедливість перед якою всі рівні. Ціннісною основою соціального порядку і контролю у даосизмі були справедливість та рівність. Вважалося, що для панування порядку в суспільстві, людина повинна бути добродібною та постійно здійснювати самоконтроль.

Література

1. Грищук В.К. Філософсько-правове розуміння відповідальності людини: монографія. — 2-ге вид., переробл. і доповн. Хмельницький: Хмельницький університет управління та права, 2013. — 768 с.
2. Сенчук С.С. Соціально-правові засоби забезпечення правового порядку: теоретико-правовий вимір: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. / С.С. Сенчук. — 2015. — 211 с.
3. Історія держави і права зарубіжних країн; підруч. для студ. виш.навч. закл. / Я.М. Маїмескулов, Д.А. Тихоненков, В.В. Россіхін, С.І. Власенко; за ред. Л. М. Мапмескулова. — Х.: Право, 2011. — 520 с.
4. Кузнецова Е.М. Социальный контроль: сущность и методы реализации: книга о механизмах социального управления обществом: монография / Е.М. Кузнецова. — М.; Берлин: Директ-Медиа, 2014. — 206 с.
5. Шинкарев А.И. Социальный контроль в системе обеспечения правопорядка органами внутренних дел: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / А.И. Шинкарев. — Саратов, 2006. — 197 с.
6. История государства и права зарубежных стран: Учебник для вузов: В 2 ч. / Под общ. ред. д. ю. н., проф. О. А. Жидкова и д. ю. н., проф. Н. А. Крашенинниковой. — 2-е изд., стер. — Ч. 1. — М.: Норма, 2004. — 624 с.
7. Гусев Д.А. Краткая история философии: Нескучная книга / Д.А. Гусев. — М.: Изд-во НЦ ЭНАС, 2003. — 224 с.
8. Васильев Л.С. История религий Востока (религиозно-культурные традиции и общество) [Электронный ресурс] / Л.С. Васильев. — М.: Книжный дом «Университет», 1983. — 368 с. — Режим доступа: <http://religion.historic.ru/books/item/f00/s00/z0000012/>
9. Трошкин Е.И. История социологии: Учебное пособие / Е.И. Трошкин. — Изд-во ЮУрГУ, 2006. — 200 с.
10. История политических и правовых учений: Учебник для вузов / Под общ. ред. акад. РАН, д. ю. н., проф. В. С. Нерсесяни. — 4-е изд., перераб. и доп. — М.: Норма, 2004. — 944 с.
11. Рыков С.Ю. Древнекитайская философия: Курс лекций / С.Ю. Рыков; Рос. акад. наук, Ин-т философии. — М.: ИФРАН, 2012. — 312 с.
12. Шаньцзюнь шу (Книга правителя области Шан) // Правовая мысль: Антология / Автор составитель В. П. Малахов. — М.: Академический проект; Екатеринбург: Деловая книга, 2003. — 1016 с.
13. Прудников М.Н. История государства и права зарубежных стран : учебник для бакалавров / М.Н. Прудников. — 6-е изд., перераб. и доп. — М.: Издательство Юрайт ; ИД Юрайт, 2013. — 811 с.
14. Древнекитайская философия: в двух томах. — Т. 2. — М., «Мысль», 1973. — 384 с.
15. Качаев Д.А. Политическая философия Древнего Китая об идеальном правителе государства / Д.А. Качаев [Электронный ресурс] — Режим доступа до статті: http://ksu.edu.kz/files/nauka/kacheev_politicheskaya_filosofiya.pdf
16. История Древнего Востока / Под ред. В.И. Кузищина. — 3-е изд.— М.: Высшшк, 2003. — 462 с.
17. Грищук О.В., Гелеш А.І. Формування та розвиток ідеї гуманізму в праві: [монографія]. / Грищук О.В., Гелеш А.І. — Хмельницький: Хмельницький університет управління та права 2013. — 288 с.

АНОТАЦІЯ

В статті досліджується формування теорії соціального порядку та контролю у філософії Стародавнього Китаю. Встановлено, що розуміння порядку та контролю у стародавній китайській філософії відбувалося відповідно до основних шкіл, які розвивалися в даний історичний період.

Виділено наступні школи, які мали вплив на розвиток суспільства та його гармонізацію: конфуціанство, моїзм, легізм та даосизм. Під соціальним порядком у конфуціанстві розумівся мир та гармонія між людьми і природою. Основою порядку було визнано моральні чесноти, норми і принципи, перед якими всі рівні. В свою чергу, соціальний контроль проявлявся в дотриманні певного ритуалу, який означав, що кожен член суспільства повинен займати своє місце відповідно до знань і чеснот.

Виявлено, що у моїзмі панування порядку було можливим на основі стандарту моральності, який тлумачився як людинолюбство і належне ставлення до людей. Натомість, легізм розглядав порядок як результат панування законів держави, які легісти намагалися поширити на всі випадки життя і який можна було заповнити будь-яким потрібним змістом. Соціальний контроль розумівся як функція держави по наведенню порядку, який досягався через верховенство закону і забезпечувався через систему примусу та жорстокі покарання.

Встановлено, що згідно даосизму ціннісною основою соціального порядку і контролю є справедливість та рівність. Вважалося, що для панування порядку в суспільстві, людина повинна бути доброчесною та постійно здійснювати самоконтроль.

SUMMARY

In this article the author researches the formation of the theory of social order and control in the philosophy of Ancient China. It is established that the understanding of order and control in ancient Chinese philosophy has been occurred in accordance with the basic schools that developed in this historical period.

The author highlights following schools that influenced on the development of society and its harmonization: Confucianism, Mohism, Legalism and Taoism. The social order in Confucianism means peace and harmony between people and nature. The foundation of the order was recognized moral principles and norms of evenness. By the same token, social control was manifested in the observance of a certain ritual, which meant that every member of society should take his place in accordance with knowledge and virtues.

It was revealed that the rule of order in Mohism was possible on the basis of the standard of morality, which was explained as philanthropy and proper attitude to people. On the other hand, the Legalism considered the order as a result of the domination of the laws of the state, which the Legists tried to extend to all occasions and filled with any necessary content. Social control was understood as a function of the state to restore order, which was achieved through the rule of law and ensured through a system of coercion and cruel punishment.

It is established that according to Taoism the value basis of social order and control is justice and equality. It is recognized that rule of order in society can be achieved in a way when a person is virtuous and constantly exercise self-control.

18. Антология мировой правовой мысли. В 5 т. Т. I. Античный мир и Восточные цивилизации /Руководитель науч. проекта Г.Ю.Семигин. – М.: Мысль, 1999. – 750 с.